

Tri primadone iz hrvatske operne povijesti: Zinka Kunc, Sena Jurinac i Ljiljana Molnar Talajić

Kralj, Natalija

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Music Academy / Sveučilište u Zagrebu, Muzička akademija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:116:946002>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-03**

Repository / Repozitorij:

[Academy of Music University of Zagreb Digital Repository - DRMA](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

IV. ODSJEK

NATALIJA KRALJ

TRI PRIMADONE IZ HRVATSKE OPERNE POVIJESTI:

ZINKA KUNC, SENA JURINAC I LJILJANA MOLNAR-TALAJIĆ

DIPLOMSKI RAD

ZAGREB, 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

IV. ODSJEK

**TRI PRIMADONE IZ HRVATSKE OPERNE POVIJESTI:
ZINKA KUNC, SENA JURINAC I LJILJANA MOLNAR TALAJIĆ**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. art. Simon Peter Dešpalj

Student: Natalija Kralj

Ak.god. 2018./2019.

ZAGREB, 2019.

DIPLOMSKI RAD ODOBRILO MENTOR

doc. art. Simon Peter Dešpalj

Potpis

U Zagrebu, 24. svibnja 2019.

Diplomski rad obranjen 03.06. 2019. ocjenom

POVJERENSTVO:

1. doc. art. Simon Peter Dešpalj_____
2. izv. prof. art. Martina Gojčeta-Silić_____
3. red. art. Cynthia Hansell-Bakić_____
4. izv. prof. art. Martina Zadro_____
5. izv. prof. art. Miljenka Grđan_____

OPASKA:

PAPIRNATA KOPIJA RADA DOSTAVLJENA JE ZA POHRANU KNJIŽNICI
MUZIČKE AKADEMIJE

SADRŽAJ:

Sažetak	1
1. UVOD	3
2. ZINKA KUNC	4
2.1. Kratka biografija	4
2.2. Glazbena karijera	5
2.2.1. Uloge	9
2.3. Kritike	10
2.4. Nepoznato o Zinki	13
2.4.1. Novine onog vremena	15
2.5. Zinkina preporuka mladim pjevačima	16
3. SENA (SREBRENKA) JURINAC	17
3.1. Kratka biografija	17
3.2. Glazbena karijera	18
3.2.1. Uloge	21
3.3. Kritike i dojmovi	22
3.4. Nepoznato o Seni	25
3.5. Sena o mladim pjevačima	26
4. LJILJANA MOLNAR-TALAJIĆ	27
4.1. Kratka biografija	27
4.2. Životni put	28
4.2.1. Uloge	30
4.3. Kritike	31
4.4. Ljiljanin rad sa studentima	32
4.5. Zanimljivosti iz života	34
5. ZAKLJUČAK	35
6. LITERATURA	38

Sažetak

Zinka Kunc, rođena je 17. svibnja 1906. godine u Zagrebu., umrla je 30. svibnja 1989. u Manhattanu. Svoje prve pjevačke korake napravila je uz pomoć brata Božidara koji je na nju imao veliki utjecaj. Zinka je već s 14 godina imala formiran dramski glas, a s 15 godina je mogla pjevati visoki Cis. Profesorica pjevanja bila joj je Marija Kostrenčić, a povremeno ju je kontrolirala i Milka Trnina. Debitira ulogom Leonore u „Trubaduru“, 29. listopada 1927. U Operi Metropolitan u New York-u imala je potpisan ugovor za stalni angažman. Postaje prvakinjom nakon nastupa u ulozi Leonore iz Verdijeva Trubadura. Nastupila je približno 420 puta u 13 uloga. Kako je bila cijenjena pjevačica sama je birala repertoar kojeg je željela izvoditi. Najčešće je pjevala Aidu, Santuzzu, Leonoru iz Trubadura te Giocondu.

Sena Jurinac, rođena je 24. listopada 1921. godine u Travniku, a umrla 22. studenog 2011. godine u Augsburgu. Profesorica pjevanja, kao i Zinka Kunc, bila joj je Marija Kostrenčić. Debitirala je u Hrvatskom narodnom kazalištu ulogom Mimi u operi La Bohème 1942. godine. Bio je to početak Seninih uspješnih godina. Na audicijama je uvijek pjevala Paminu, Elsu i Agathu, a veći afinitet imala je prema operama u Bečkoj državnoj operi i njemačkom jeziku. Tijekom 38 godina u Bečkoj operi, pjevala je 44 uloge u ukupno 1268 predstava, a najviše je pjevala izvedbe R. Straussa i W. A. Mozarta. Prvi javni nastup u Bečkoj operi imala je u siječnju 1945. u koncertnoj izvedbi opere Nikola Šubić Zrinjski Ivana pl. Zajca. Bečka publika pamti ju kao neponovljivu Tatjanu u Evgenije Onjeginu, londonska publika kao Toscu, Državna opera u Hamburgu kao Marie u Wozzecku, a Milanska publika kao Puccinijevu Cio-Cio-San i Sestru Angelicu. Na kraju karijere posvetila se pedagoškom radu.

Ljiljana Molnar-Talajić, rođena je 30. prosinca 1938. godine u Bosanskom Brodu, a umrla 17. rujna 2007. godine u Zagrebu. Vidjevši i čuvši Dragicu Martinis, donijela je odluku o opernom pjevanju. Prvu ulogu dobila je na drugoj godini studija, ulogu grofice u Mozartovom Figarovom piru u Sarajevu. Prvu nagradu dobiva u Ženevi nakon koje je uslijedilo još mnogo njih. Na poziv dirigenta Zubina Mehta u Beču je pjevala Aidu koja joj je otvorila vrata za

daljnju turneju po cijelom svijetu. Vrhunac te turneje dakako su bili Milanska Scala i Metropolitan. Ljiljana je svoju intenzivnu pjevačku karijeru završila 1980. godine te se posvetila pedagoškom radu kao profesorica na Muzičkoj akademiji u Zagrebu.

1. UVOD

Zinka Kunc, Srebrenka (Sena) Jurinac i Ljiljana Molnar-Talajić tri su operne primadone o kojima ću pisati u ovom diplomskom radu. Predstaviti ću život i opernu karijeru ovih velikih primadona kroz njihove biografije, intervjue i kritike koje su dobile u ono vrijeme, ali i kakvo mišljenje sada imaju o njima veliki kritičari. Ovaj diplomski rad podijelila sam u tri dijela, a svaki od njih povezuje se s jednom od triju opernih primadona o kojima pišem. U zaključku ću na osnovi svih stečenih saznanja iznijeti svoje mišljenje o opernim pjevačicama koje su ostavile veliki trag u hrvatskoj, ali i svjetskoj opernoj sceni.

Temu pod nazivom: „Tri primadone iz hrvatske operne povijesti: Zinka Kunc, Sena Jurinac i Ljiljana Molnar-Talajić“, odabrala sam zato što sam htjela sama istraživati i pronaći te povezati što više informacija o osobama koje su živjele i djelovale sredinom i krajem prošlog stoljeća. Budući da je Sena, o kojoj pišem, umrla tek 2011. godine, a Ljiljana 2007. godine, procijenila sam da ima jako malo podataka o njima te sam željela stvoriti rad koji će povezati njih dvije, a uz njih i Zinku Kunc koja je bila znatno poznatija u svijetu i o kojoj ima nešto više pisanih dokumenata.

Budući da je pjevanje poziv kojeg volim i kojim se želim baviti tijekom života, htjela sam istraživati kakav je bio život velikih primadona i s čime su se sve susretale u svojoj karijeri. Svo to saznanje koje sam prikupila i koje ću iznijeti u ovom diplomskom radu želim iskoristiti u svom daljnjem životu. Promatrajući živote i karijere ovih triju velikih opernih pjevačica, promatrajući njihovu ljubav i žar prema svome poslu, dobila sam još veću motivaciju za svoj daljnji rad.

Prije pisanja ovog diplomskog rada morala sam pronaći što više informacija o ovim primadonama. Na internetskim stranicama pronašla sam izvore koji su mi pomogli u pronalasku kritika i interjua, a posjetila sam i Državni arhiv te Institut za teatrologiju. Uvelike mi je pomogao i osobni razgovor s gđom. Marijom Barbieri koja mi je, kao veliki kritičar, približila i pomogla povezati događanja u životima ovih slavni pjevačica.

2. ZINKA KUNC

2.1. Kratka biografija

Dana 17. svibnja 1906. godine u Zagrebu je rođena Zinka Kunc. Kćer je Rudolfa Kunca i majke Ljubice, te će, upravo ona, jednog dana postati zvijezda operne scene.

Otac Rudolf, po zanimanju bankar i odvjetnik bio je vrlo muzikalan i glazbeno nadaren (svirao je violončelo i pjevao) što se i odrazilo na njegovu djecu. Sin Božidar, skladatelj i pijanist, odmalena je imao veliki utjecaj na sestru Zinku. S njom je radio svaki dan, dvaput dnevno. Ujutro i poslijepodne, po jedan sat, brižljivo pazeći pritom da Zinka ne pretjera i ne naškodi vlastitim glasnicama. Zinka je, već u pučkoj školi, znala napamet cijelu „Carmen“, a sa samo četrnaest godina imala je formiran visoki dramski glas. Brzo je napredovala te je s petnaest godina imala tako dobro postavljen glas da je mogla pjevati visoki Cis. U Zagrebačkom zboru imala je svoj prvi javni nastup. Uz pratnju brata Božidara izvodila je njegove solo-popijevke za Radio klub Zagreb.

Prvu poduku dobila je s četrnaest godina od poznatog češkog baritona Jana Ouředníka koji je bio zasigurno ponosan na njen brz napredak te kvalitetu pjevanja. Na audiciji za upis na zagrebačku Glazbenu akademiju, Zinka je očarala članove komisije kojima nije bilo jasno kako može tako zrelo pjevati „po sluhu“. Pjevanje je studirala kod Marije Kostrenčić pod nadzorom Milke Trnine. Kako je bila veoma okupirana pjevanjem i učenjem novih uloga, nikad nije položila završni ispit iz solfeggia, stoga i nikad nije diplomirala. Sa šesnaest godina udaje se za dvanaest godina starijeg ljekarnika Draška Vilfana.

U Ljubljani, 29. listopada 1927. debitira ulogom Leonore u „Trubaduru“. Tek nakon velikog uspjeha kojeg je tamo postigla dolazi u Zagreb i zagrebačkoj se publici predstavlja kao Margareta u operi „Faust“. Nakon velikog uspjeha u Hrvatskom narodnom kazalištu uslijedila je nizati ulogu za ulogom. „Trubadur“ „Lohengrin“, „Turandot“, „Manon Lescaut“, „Tannhäuser“, „Cavalleria Rusticana“, „Norma“, „Aida“, „Gioconda“, „Krabuljni ples“ te mnoge druge koje utjelovljuje u osam sezona u Zagrebu. Uz to nastupa i u Pragu, Dresdenu,

Grazu, Sofiji, Beogradu i Sarajevu. U sezoni 1936./37. prihvaća stalni angažman u „Neues Deutsche Opera“ u Pragu.

Iste godine polaže audiciju te potpisuje ugovor za stalni angažman u Operi Metropolitan u New Yorku. Postaje prvakinjom nakon nastupa u ulozi Leonore iz Verdijeva Trubadura. Nastupila je približno 420 puta u 13 uloga. Najčešće je pjevala Aidu, Santuzzu, Leonoru iz Trubadura te Giocondu. Posljednji javni nastup imala je u New Jerseyu 1966. godine otpjevavši ariju Mimi iz opere La Bohème. Nakon toga postaje počasnom profesoricom na Pedagoškoj akademiji Sveučilišta u New Yorku te je po njoj nazvan fond za stipendiranje mladih pjevača. Neprekidnim radom i upornošću, kako je i sama izjavila, izgradila je jednu od najblistavijih i najduljih vokalnih karijera. Umire 30. svibnja 1989. u 83.godini u bolnici na Manhattanu od moždane kapi.

2.2. Glazbena karijera

Zinkina glazbena karijera počinje vrlo rano. Kao devetnaestogodišnjakinja sa svojim bratom Božidarom nastupa pred mikrofonom odašiljača Radio kluba Zagreb na izložbi u Zagrebačkom zboru. Pjevala je njegove pjesme „Slutnja“ i „Tamna noći“ -Frana Lhotke te „Vragoljicu“- Antuna Dobronića. Uspjeh je bio golem te je privukla pozornost zagrebačkih glazbenih znalaca.¹

Jednom prigodom Marija Kostrenčić dovodi Zinku velikoj Milki Trnini kako bi ju poslušala, pritom govoreći kako dovodi iznimno lijep glas. Milki se jako svidjela, u njoj je prepoznala velik potencijal, stoga ju je Trnina nastavila kontrolirati. Za razvoj njezine iznadprosječne nadarenosti, velikog opsega te autentičnog pjevačkog talenta uvelike je zaslužan njezin glavni suputnik, brat Božidar. S obzirom na to da na akademiji nije dobila svo potrebno obrazovanje, nadasve talijanski jezik koji se u ono vrijeme krivo izgovarao, jedino je Božidar mogao s njom izrađivati i vježbati zahtjevne fraze. Bio je fantastičan muzičar, stalni pratilac, mentor i umjetnik koji je svoj muzikalitet i bezgraničnu ljubav

¹ K.Krenedić (Dr. K-ć.): Koncert Božidara i Zinke Kunc. Novosti, 20(1926) 335, str.8.

ulagao da bi sva tehnička i interpretativna dostignuća bila svakodnevnim upornim i predanim radom, stalno održavana i dalje usavršavana.

Smatrajući ju dramskim sopranom s izraženim koloraturama, Trnina je željela da upravo Zinka debitira u Trubaduru. Budući da ta opera nije bila na repertoaru zagrebačke Opere, ravnatelj Rukavina nije smatrao da bi se zbog jedne debitantice trebalo vratiti tu operu na repertoar. Veoma odvažna i temperamentna kakva je bila odlazi u Ljubljano i tamo u inat Zagrebu debitira ulogom koju je toliko željela. O njezinom debiju, naravno, čulo se u Zagrebu te ju ravnatelj Opere poziva natrag u Zagreb. Iako ne odviše oduševljen, odlučio je dati priliku mladoj zvijezdi na početku karijere, ponudivši joj ulogu Margaretu u Faustu. Nadao se da neće prihvatiti, no ona je uporna i inatljiva kakva je bila prihvatila svoju prvu ulogu u zagrebačkoj Operi.

Dobila je odlične kritike. Usprkos pohvalama za tako velik i opsežan glas, zvučan dramski u visinama i topli srednji registar, uz dozu treme i nervoze, daljnji angažman nije dobila. Odlazi u Dresden i tamo uči nove uloge (Aidu i Tosku na njemačkom jeziku) te usavršava tehniku. Njezina prva uloga, u Dresdenu 1928. godine, također je uloga Leonore. Nakon Leonore u Dresdenu, vraća se u Zagreb te nastupa s istom ulogom. U rujnu 1929. dobiva stalni angažman.

Nakon već dobro poznate Leonore, uslijedila je Elza u Lohengrinu. Na njezinu veliku sreću novi ravnatelj postaje Krešimir Baranović te pod njegovim vodstvom Zinka nastavlja nizati ulogu za ulogom. Puccinijev *Turandot*, *Amelija u Krabuljnom plesu*, *Manon Lescaut*, *Elizabeta u Tannhäuseru*, *Santuzza u Cavalleriji rusticani*, *Helena u Mefistofeleu*, *Leonora u Fideliju*, *Giorgetta u Plaštu*, *Margarita u Banu Legetu Ivana pl.Zajca*, *Minnie u Čedu zapada*, *Maršalica u Kavaliru s ružom*, *Lenka u Bersinu Ognju*, *Irmengarda u Porinu Lisinskog*, *Ponchiellijeva Gioconda*, *Charpentierova Luisa*, *Rehe u Židovki* i *Liza u Pikovoj dami*. 27 uloga, 302 operna i 3 koncertna nastupa ostvarila je do kraja sezone 1935./1936. u Operi u Zagrebu.

Zinka je bila "jako dobra osoba, ali teška, što bi vam sigurno potvrdile neke vremešnije osobe iz Hrvatske koje su je poznavale. No ambiciozna osoba koja ima svijest o vlastitom talentu i sposobnosti može katkad u očima drugih izgledati teškom"² citat je njezinog dugogodišnjeg prijatelja Brucea Burroughsa iz čijeg razgovora s kritičarkom Nacionala doznajemo za njezin težak karakter a ujedno i dozu bahate samouvjerenosti kojom se vladala u Zagrebu, što se dirigentu Baranoviću nikako nije svidjelo. Nije poznato zašto je bio ljut na nju, zašto joj je odgovorio da ode ako joj se ne sviđa nakon čega je ona to i učinila. Nezadovoljna podjelom uloga u operi „Moć sudbine“, teatralno napušta Zagreb i odlazi u Prag. Tamo nastavlja pjevačko usavršavanje kod talijanskog pedagoga, tenora Fernanda Carpija. Nije se nadala da će se veoma brzo snaći u Pragu i potpisati ugovor kao glavni sopran u kazalištu Neues Deutsche Opera. Tamo je prvo morala savladati uloge na njemačkom jeziku.

Veoma kratko je trajao njezin angažman u Njemačkom kazalištu u Pragu. Na jednoj od predstava čuo ju je B. Walter i pozvao ju da nastupi kao Aida, 1937. u Bečkoj državnoj operi. Walter ju je, s druge strane, preporučio A. Toscaniniju koji ju je zatim angažirao u Verdijevom Requiemu, Beethovenovoj Missi solemnis, a uz to snima za nekoliko nosača zvuka. U Pragu iste godine polaže audiciju ispred A. Bodanzkyna te potpisuje ugovor u iznosu od 95 dolara tjedno, za stalni angažman u Operi Metropolitan u New Yorku. Vjerojatno jedina u povijesti pjeva arije na njemačkom jeziku.

Prvi nastup, u tako prestižnoj kući za svakog pjevača, imala je u prosincu 1937. godine. Od tog trenutka postaje „*La regina della casa*“ i „*The First Lady of Me*“ te tamo ostvaruje primadonsku karijeru dugu 29 godina.

Debi u Metropolitenu bila joj je, ni više ni manje, uloga Leonore koja ju prati od početka njezine studentske karijere, s kojom je nastupila u svakom kazalištu pa tako i ovdje. Na samom početku nije bila odviše dobro primljena među kritičarima, no ne misle svi tako. Jedan od najpoznatijih onog vremena, Virgil Thomson, napisao je: „...njezin glas nije usporediv ni s jednim u Zemlji“³.

² S. Karli: Američka biografija hrvatske operne dive. Nacional, 2005, 521, str. 78-85.

³ Ibid.

Tako je i bilo. Postala je kraljicom kuće, vodeći dramski sopran s velikim uspjehom u Trubaduru, Aidi, La Giocondi, Krabuljnom plesu, Cavalleriji rusticani, Moći sudbine, Don Giovanniju, Normi. Proglašena je najvećim dramskim sopranom i najvećom Aidom talijanske opere.

Zbog nesuglasica s direktorom Metropolitena, kanadskim tenorom Edwardom Johnsonom, izbivala je četiri godine iz Metropolitena. U La Scali u Italiji nije prošla, a razlog tome nije poznat. Uloga Tosce bila joj je u Italiji jedina. U Covent Gardenu je nastupila dva-tri puta te je dobila senzacionalne kritike. Njeno područje bila je Amerika. Gostuje u Teatru Colón u Buenos Airesu. Pjeva Madeleinu u Chénieru, Turandot i Santuzzu, Leonoru u Trubaduru, Desdemonu, Aidu, Ameliju u Simonu Boccanegri i Normu.

Novi umjetnički ravnatelj Rudolf Bing, 1950. godine odlučio ju je vratiti i angažirati u novim produkcijama. Vrativši se u punoj snazi, savršene tehnike postizala je ono što drugi veliki glasovi obično nisu mogli. Nakon 1951. godine, njezin uspjeh raste strelovitom brzinom. Narednih godina, u zgradi Metropolitena, pjeva četrnaest uloga u 319 predstava, a u gostovanjima pjeva 127 uloga. Imala je priliku čak četiri puta pjevati na otvorenju sezone. Bila je „primadonna assoluta“, „la regina della casa“, apsolutna miljenica publike. U razdoblju od 1951. do 1958. nastaju snimke koje je Metropolitan objavio na CD-u, s izborom najboljih diskografskih ostvarenja Zinke Kunc, a taj zapis, bit će objavljen tek 1988. godine. U tom razdoblju velike slave i uspjeha, također nastupa i kao koncertna pjevačica uz bratovu glasovirsku pratnju. Posljednji put nastupa u Trentonu (New Jersey) u studenom 1966.godine pjevajući ariju Mimi iz opere *La Bohème* J. Puccinija.

Od Metropolitena se oprostila sa svojih 60 godina operom „*Andrea Chenier*“. Znajući da više ne pjevao kao prije, povlači se na veoma pametan i mudar način. Bila je svjesna da visoki Verdijanski tonovi nisu više savršeni stoga je odabrala operu „*Andrea Chenier*“ u kojoj se još uvijek mogla pokazati. Pljesak je trajao pola sata. Kao što je sama rekla „Došla sam kao kraljica i

odlazim kao kraljica“⁴- to se i dogodilo. „Oni zatvaraju vrata, a ja zatvaram moje knjige.“⁵

Nakon Metropolitena, posvetila se pedagoškom radu, prenoseći svoje bogato umjetničko iskustvo na nove pjevačke generacije. Kao izvanredni profesor predaje pjevanje na Univerzi u Indiani, a uz to pomaže svojim bivšim kolegama s Metropolitena. Neki od najpoznatijih među učenicima su: Christa Ludwig, Anna Moffo, Betty Allen, Regine Crespin, Elinor Ross i Ruth Falcon s kojima radi do svoje smrti.

2.2.1 Uloge

	SKLADATELJ	OPERA	ULOGA
1	G. Verdi	Trubadur	Leonora
2	C. Gounod	Faust	Marguerite
3	G. Verdi	Krabuljni ples	Amelia
4	G. Verdi	Simon Boccanegra	Amelia
5	R. Wagner	Lohengrin	Elsa
6	R. Wagner	Tannhäuser	Elisabeth
7	G. Puccini	Turandot	Turandot
8	G. Puccini	Manon Lescaut	Manon Lescaut
9	G. Puccini	Plašt	Giorgetta
10	G. Puccini	La fanciulla del West	Minnie
11	P. Mascagni	Cavalleria rusticana	Santuzza
12	L.van Beethoven	Fidelio	Leonora
13	A. Boito	Mefistofele	Helene
14	J. F. Halévy	Židovka	Rehe
15	R. Strauss	Der Rosenkavalier	Marschallin
16	B. Smetana	Libuše	Libuše
17	P. I. Čajkovski	Pikova dama	Liza

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

18	U. Giordano	André Chénier	Madeleina
19	A. Ponchielli	La Gioconda	Gioconda
20	G. Charpentier	Louise	Louise
21	I. Zajc	Ban Leget	Margita
22	V. Lisinski	Porin	Irmengarda
23	B. Bersa	Oganj	Lenka
24	V. Bellini	Norma	Norma
25	I. Montemezzi	Ljubav triju kraljeva	Flora
26	R. Wagner	Walküra	Sieglinde
27	G. Rossini	Guillaume Tell	Mathilde
28	G. Verdi	Aida	Aida
29	G. Verdi	Otello	Desdemona
30	G. Verdi	Ernani	Elvira
31	G. Puccini	Tosca	Tosca
32	W. A. Mozart	Don Giovanni	Donna Anna
33	G. Puccini	La Bohème	Mimi

2.3. Kritike

Zinka Kunc pripadala je samom vrhu pjevača koji su obilježili naše operno doba. Mnogi su glazbeni autoriteti njen glas smatrali najljepšim koji se pojavio u ovom stoljeću. Glazbeni kritičari jednoglasno su se slagali u mišljenju da nitko nije uspio dosegnuti majstorstvo belkanta u tumačenjima klasičnih opernih heroina kako je to činila naša umjetnica.

„Zagrebački debut gdje. Kunc uspio je i mlada se je pjevačica prikazala kao dobra operna pjevačica, koja je već sa svojim prvim nastupom zainteresovala. Njen glas je velik i opsežni, za pozornicu vrlo prikladan. Visoki položaji ovog glasa su zvučni i dramatski, a topli su joj donji registri. Srednji položaj glasa još traži izgledjivanja i više zvučnosti. Sve te neznatne omaške moći će dobra škola ukloniti. Gdja Kunc imade i glumački talent, pa ukoliko će se odlučiti diletantske treme-bit će tim uvjerljivija i mirnija na sceni. Glasu gdje

Kunc mnogo bolje pristaju dramatska mjesta partiture (scene u tamnici) nego li lirika. Ništa više nije moglo stati na put jedne blistave karijere!⁶

„Bio je sjajan kao srebro, zaobljen i bogat kao jantar, snažan i ujednačen u cijelom opsegu: mogao je izraziti najrazličitije boje, bio je podatan, tajanstven, uzbudljiv, velikog volumena i s lakoćom se izvijao iznad svakog ansambla. Tim je glasom postizala ono što veliki glasovi obično ne mogu. Mogla ga je svesti na najprofinjeniji i najmekši piano, i to ne samo u srednjim položajima nego i u visinama, i taj izvanredni pianissimo, koji je zagorčavao život njezinim suparnicama, a koji je bio pravi dobitak za Verdijeve goleme zahtjeve u dinamici, djelovao je u prostoru kao da je odvojen od njezina bića, kao da ne dolazi sa scene, nego lebdi slušatelju oko glave te ga on čuje kao da je samo njemu namijenjen. Crescendo iz tog eteričnog zvuka u pun, čvrst i zaobljen, ali uzbudljivo snažan fortissimo, a zatim diminuendo do čistog lebdećeg piana, prodirali su u dubinu bića i nailazili na neposredan odjek. Njezin prekrasno tkan legato, te osjećaj za frazu i potrebnu boju, isto su tako stvarali duboku vezu sa slušateljem.“⁷

„...S glasom takve transcendentalne ljepote kakav je glas gospođe Milanov, i vrstom svjesne discipline koja je jedna od osnovnih osobina Milanove - umjetnika, izvjesno je, da će ova, još uvijek nova, diva Metropolitana ubrzo postati jedna od rijetkih među velikim brojem pjevača našeg vremena.“⁸

„Miss Milanov je proizvela niz piano tonova u visokom registru kakav ni jedan živući sopran ne bi mogao dostojno ponoviti.“⁹

„Tko može zaboraviti kako je Zinka Milanov prela pianissimo na visokom tonu u Giocondinoj frazi „Enzo adorato, ah, come ti amo!“? To je bio bestjelesni ton uzvišene lakoće, čistoće i punoće, možda nedosegnut u pjevačkim analima.“¹⁰

⁶ Novosti, 11. prosinca, s.l.,s.a.

⁷ Alan Blyth:Opera News, 1951.

⁸ L. Goranin: Zinka Milanov spašava. Vjesnik, 27.2.1955.

⁹ Herald Tribunea: New York, 7. ožujka 1957.

¹⁰ Gerald Fitzgerald,s.l.,s.a.

„Njezin glas nije usporediv ni s jednim u zemlji.“¹¹

„...Dugotrajne ovacije Zinki Milanov na koncu sinoćnje predstave u operi Tosca bile su živo svjedočanstvo ličnog i profesionalnog uspjeha, koje je ona u potpunoj mjeri zaslužila... Uloga Tosce iziskuje jednako visoku emociju kao i najsajjnije pjevačke kvalitete. Oboje Zinka posjeduje u punom obilju...“¹²

„Triumf Zinke bio je toliko jedinstven i tako senzacionalan, da ga ničim nije bilo moguće zasjeniti. Jer rijetko je itko u Americi ostao sanzacija više od toga dana.

Zinka je sinoć dokazala da može biti „vremenska“ senzacija i poslije više desetaka godina.“¹³

„Sve oko gospođe Milanov pobuđivalo je poštovanje, uključujući i njezine fizičke i glasovne domete.“

„...ona je bila i više od legende Metropolitena“.

„...nikad, ni u jednoj operi na svijetu, nije se dogodilo da Zinka nije ushitila publiku.“¹⁴

„...o profinjenom, osjećajnom, snažnom i dramatičnom, ovisno o prohtjevima glazbe ona je pjevala velikim i toplim zvukom u usklađenoj skali.“¹⁵

„Jedna od najvećih svjetskih umjetnica i soprana koji su ikada vladali gl. scenom. Njezine su kreacije velikih rola bile nezaboravne i ostat će u živom sjećanju publike cijelog svijeta, a osobito Amerike i Metropolitana.“¹⁶

„Ona je, mora se reći, najveći dramski sopran još od vremena Rose Ponselle. Ona je velika u svakom pogledu, velika u glasu, velika u

¹¹ Virgil Thomson: Leonora u Trubaduru, s.l., 17. prosinca 1937.

¹² L.Goranin: Op.cit.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ B. Magdić: Hvala, draga Zinka. Večernji list, 4.10.1985.

temperamentu, velika u velikim dramskim mogućnostima... Kao operna pjevačica ona pripada velikom nasljeđu operne scene 20. stoljeća.“¹⁷

„A što je bila Zinka Kunc teško je bilo opisat, riječima sveobuhvatno proniknuti tajnu božanskog glasa koji ježi kožu i glazbeni mu se svijet neštedimice divi“.¹⁸

Milka Trnina o njoj govori: „Bila je čudna, nikad nije pokazala da je zadovoljna. A svi mi volimo čuti nešto lijepo.“¹⁹

„Malo je pjevačica koje se mogu smatrati primadonama. Mnoge to žele, nekoliko ih to zaslužuje, rijetke to postignu. Gospođa Milanov je taj naslov stekla na demokratski način, suglasnošću kolega, među kojima je bila nedodirljiva first lady (prva dama).“²⁰

„Najveći sopran wagnerijanskog stila oduševljavao je ne samo publiku nego i tako velike skladatelje kao što je bio Puccini i tako poznate dirigente kao što je Arturo Toscanini, koji je poslije radio sa Zinkom Kunc.“

2.4. Nepoznato o Zinki

Prije potpisivanja ugovora s velikim Metropolitanom, trebala je naučiti tri uloge na talijanskom jeziku, osnove sporazumijevanja na engleskom jeziku te promijeniti prezime. Isto tako, morala je smršavjeti točno 11 kilograma i 350 grama te o tome donijeti liječničku potvrdu.

U Americi je bila toliko poznata i utjecajna da je mogla birati repertoar koji je željela izvoditi.

Tjednima se s nestrpljenjem iščekivao nastup slavne talijanske operne pjevačice Renate Tebaldi u Verdijevoj operi Aida. Nekoliko sati prije svog velikog debija, Tebaldi je oboljela od zapaljenja uha te otkazala nastup. Direktor

¹⁷ L. Goranin: Op.cit.

¹⁸ Maja Staneti: Zinka Kunc. Zagreb, 1985.

¹⁹ Večernji list: Mi u svijetu. 21.12.1983.

²⁰ Njujorški kritičar nakon posljednje opere Andréa Chénier 13. travnja 1966.godine

Met opere, Rudolf Bing, naišao je na velik problem. Kuća je bila rasprodana, na premijeri se očekivala senzacija, publika je platila skupe ulaznice te ne smije doživjeti razočaranje. Direktor Bing morao je pronaći i publici dovesti neku senzaciju. I doveo ju je. Našu primadonu Zinku Milanov. Na repertoar je stavio Puccinijevu „Toscu“. Zinka je Toscu pjevala više od 70 puta te je bila zajamčena velika kreacija ove umjetnice. Rudolf Bing telefonom je upitao Zinku: „Zinka, da li hoćete večeras nastupiti kao Tosca?“ „O.K.“ bilo je sve što je odgovorila. Na brzinu je prošla partituru, primila brzinske scenske i režijske upute, obukla kostim i već se zastor otvorio. Ne odviše oduševljena publika, za nekoliko minuta postala je oduševljena i ushićena. Poslije svake arije dvorana je tutnjala pljeskom. Tako je Zinka postala veća zvijezda od Tebaldi. Njezini obožavatelji imali su prigovora oko njezine glume, no oko pjevanja nisu mogli ništa prigovoriti. Bez ijednog pokusa izašla je na scenu te ponovno pokazala kakva je neponovljiva umjetnica koju je teško nadmašiti.²¹

Uoči proslave stote godišnjice Hrvatskog narodnog Kazališta u Zagrebu, odbor kazališnih radnika odabrao ju je za počasnog člana.

Na novinarski upit Maria del Monaca, koja je operna diva veća, Renata Tebaldi ili Maria Callas, on je odgovorio: „Zinka Kunc je najveća“.

„Prema kolegicama u kazalištu bila je vrlo srdačna, smatrale smo je, bez zrnca ljubomore, najvećom među nama, neusporedivom. Zakoraknuvši na podij, ona bi naprosto zračila i vlastitom pojavom i glasom općinjujući publiku. Lijepo je izgledala, bila je impozantna, imala je plemenito lice, uvijek uredna i sređena, s besprijekornom frizurom.“²²

Dana 9. svibnja 1963. sudjeluje na svečanosti postavljanja temeljnog kamena za gradnju Lincoln Centera, novog „Metropolitena.“

Obožavatelji su joj, toliko oduševljeni njome, poklanjali čak i dijamante. Imala je učenike s kojima je radila u svom stanu. Živjela je u zgradi s jakim osiguranjem, ali se ipak jedna skupina studenata, velikih obožavatelja, uspjela probiti do nje kako bi dobili autogram.

²¹ L. Goranin: Op.cit.

²² govori za nju Nada Tomčić, s.l., s.a

2.4.1. Novine onog vremena

Desetljećima se Zagrebom govorilo kako je izrazito temperamentna te kako nije previše simpatična a uz to i da misli samo na sebe.²³

Udala se sa samo 16 godina za dvanaest godina starijeg ljekarnika Draška Vilfana. Poduzetnika i vlasnika dijagnostičko-kemijskog laboratorija koji ju je, govorilo se, privukao bogatstvom koje je stekao prodajom tableta za mršavljenje. Sreća nije dugo trajala jer je Vilfan želio kućanicu i majku a to nije bilo po volji ambicioznoj pjevačici.

Ubrzo nakon razvoda sreću pronalazi s glumcem Predragom Markovićem Milanovom koji joj postaje vjerni pratitelj i menadžer, a zbog nje prekida i svoju glumačku karijeru. Rastaju se 1945. godine.

Za dva mjeseca upoznaje vojnog časnika, Ljubu Ilića, potomka ugledne splitske obitelji, borca Španjolskog građanskog rata i generala francuskog Pokreta otpora. U Beogradu žive odvojeno jer se Zinka ubrzo zasitila uloge supruge diplomata. Bili su zajedno 40 godina.

U Hrvatsku je dolazila kao prava svjetska zvijezda, daleko od javnosti i novinara. Najradije je dolazila na Kvarner. Opatijom je bila očarana, dolazila je bez da itko zna kako bi mogla provesti zasluženi odmor u miru i tišini posvetivši se mužu, plivanju i ribolovu.²⁴

Za vrijeme Drugog svjetskog rata, zajedno s kolegama umjetnicima, priređivala je koncerte i razne priredbe kako bi pomogla Titovim partizanima.

Prema pisanju svjetskog tiska, šef jugoslavenske države, Josip Broz Tito, bio zaljubljen u nju. Prema pričama, darovao joj je vilu „Istranku“ u Opatiji jer je znao koliko voli taj grad u koji se redovito dolazila odmarati između mukotrpnog rada i putovanja. Također, samo za nju, brao je sočne mandarine iz svog vrta te joj darovao dvije bijele pudlice.

²³ Jagoda Martinčević: Tri zagrebačka dana Zinke Kunc. Vjesnik, 6.10.1985.

²⁴ L.Goranin: Zinka u Opatiji. Borba, 23.8.1957.

2.5. Zinkina preporuka mladim pjevačima

„Ono što prvo želim mlade naučiti jest da ne viču. U operi se lijepo pjeva, ne više se. Piano je osnova i vrhovni zakon svega. Ako ga pjevač prirodno ima, utoliko bolje, ako ga pak nema morat će se jako namučiti kako bi ga stekao. A zatim, mora se znati što se i zašto pjeva. Ja sam glas sačuvala tolike godine zato jer sam po dolasku u Ameriku odlučila koji ću repertoar pjevati. Naravno, bilo je i mojih skrivenih želja, na primjer Traviata, no imala sam dovoljno zdravog razuma da je se odreknem na vrijeme. Ne bih baš izgledala uvjerljivo kao sušičava kurtizana, zar ne? Što hoću reći? To da se glasovi čuvaju njegom, pažljivim odabirom, stalnom vježbom, urednim životom. Da, i treba imati malo sreće, ja sam je imala dosta.“²⁵

„Čuvala sam i njegovala svoj glas, i bila sam uvijek iskrena i ambiciozna. Mislim da je u tome tajna moje duge karijere. Na tuđim sam greškama učila, pazila da ih ne ponovim i uvijek sam sebe opominjala: nemoj pretjerivati, daj onoliko koliko možeš, daj ono što imaš.“²⁶

„U velikoj kući najvažnije je održati svoj standard jer, ako njega izgubite, izgubili ste i angažman.“

„Ja ne vjerujem u slavu preko noći... pravi se uspjeh postiže samo mukotrpnim odricanjem. Treba stisnuti srce i izdržati... Kad sam stigla u New York brodom *Normandie* i potpisala svoj prvi ugovor za samo 95 dolara tjedno, nije bilo nimalo lako početi. Bilo je i razočaranja i suza, ali ja nisam nikada odustala. Nikada nisam priznala umor...“

²⁵ J.Martinčević: Op.cit.

²⁶ Ibid.

3. SREBRENKA (SENA) JURINAC

3. 1. Kratka biografija

Velika umjetnica Srebrenka Klementina Kristina Jurinac rođena je u Travniku 24. listopada 1921. godine. Od majke Christine Cerv, rođene u Beču i oca Ljudevita iz stare varaždinske odvjetničke obitelji.

Zbog neslaganja u obitelji, s majkom dolazi u Zagreb kao desetogodišnja djevojčica. Ubrzo nakon toga dolazi do rastave njezinih roditelja. U Zagrebu se upisuje u školu časnih sestara te na tečaj ritmike. Srednju školu pohađa u građanskoj gimnaziji. Pjevanje uči kod Milke Kostrenčić te vrlo brzo polaže ispit na Muzičkoj akademiji.

Kao dobar student već na trećoj godini studija nastupa s ulogom djevojke-cvijeta u Parsifalu a u Hrvatskom narodnom kazalištu debitira ulogom Mimi u operi *La Bohème* 1942. godine.

Nakon zapaženog uspjeha u Puccinijevoj operi, počele su se nizati uloge u Zagrebu: Gotovčeva *Morana*, *Freie* u Rajaninu zlatu, *Nedde* u Pagliaccima, *Marženka* u Prodanoj nevjesti, *kraljica Isabelle* u Kolumbu, *Grofica* iz Figarovog pira, *Margareta* u Faustu. Godine 1943. utjelovljuje ulogu grofice Sidonije Rubido Erdödy u filmu „*Lisinski*“.

Sljedeće godine odlazi u bečku Državnu operu na audiciju kod maestra Karla Böhma. Zbog ratnih zbivanja, prvi javni nastup u bečkoj Operi imala je 1945. godine u koncertnoj izvedbi Nikole Šubića Zrinjskog pod ravnanjem Lovre pl. Matačića, a prvi nastup na sceni, 1. svibnja kao Cherubino. Godine 1953. dobiva naslov austrijske komorne pjevačice. U operi u Beču ostvarila je 44 uloge. Dva skladatelja koja su obilježila njezinu karijeru bili su: Richard Strauss i Wolfgang Amadeus Mozart. Ostale ostvarene uloge su: *Grofica*, *Ilija*, *Elektra*, *Donna Elvira*, *Donna Anna*, *Dorabella*, *Tatjana* i mnoge druge. Snimala je za velike gramofonske tvrtke. U Bečkoj državnoj operi nastupala je 38 godina te ostvarila 47 uloga u 1268 predstava.

Na kraju karijere posvetila se pedagoškom radu. Dobitnica je nagrade Lovro pl. Matačić za životno djelo. Umrla je u Augsburgu 22. studenoga 2011. godine.

3.2. Glazbena karijera

Njezin glazbeni put započinje dolaskom iz Travnika u Zagreb gdje uz građansku gimnaziju pohađa i satove pjevanja kod Marije Kostrenčić na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Na trećoj godini, studija u Zagrebu, ostvaruje svoju prvu ulogu, cvjetne djevojke - *Klingsorove čarobnice* u Wagnerovu Parsifalu. Dana 16. svibnja 1942. debitira ulogom *Mimi* u Puccinijevoj operi *La Bohème*. Bio je to golem uspjeh te je kritičar lista Hrvatski narod, Ivan Brkanović u jednoj od svojih kritika napisao „Radujemo se što možemo zabilježiti opet jednom ovakav talent, izašao iz redova našeg glazbenog podmlatka.“²⁷

Nakon velikog uspjeha, ni mjesec dana nakon diplome, 13. lipnja, na opće oduševljenje sviju, pjeva naslovnu ulogu na praiizvedbi *Sunčanica* Borisa Papandopula. U prosincu iste godine pjeva *Andjela Gabrijela* u duhovnoj muzičkoj igri *Božićna radost* talijanskog skladatelja Nina Cattozza. U siječnju 1943. pjeva Gotovčevu *Moranu* a u veljači nastupa u ulozi *Freie* u obnovljenom *Rajaninu zlatu*. Nekoliko dana kasnije, pjeva *Neddu* u *Pagliaccima*, a u travnju, *Klingsorovu čarobnicu*. Velik posao za veliku umjetnicu nastavlja se i u srpnju, na prvoj hrvatskoj izvedbi opere *Kolumbo*, njemačkog skladatelja Wenera Egka u kojoj tumači *kraljicu Isabellu*. Godine 1943. Sena Jurinac ostvaruje se i u glumačkom svijetu. Oktavijan Miletić povjerio joj je ulogu grofice *Sidonije Rubido Erdödy* u filmu *Lisinski* koja ju je također proslavila. Iste godine pjevala je *Maricu* u *Prodanoj nevjesti* te *Groficu* u obnovljenom *Figarovom piru*.

Godine 1944. Srebrenka Jurinac odlazi u Beč na audiciju pred ravnatelja Karla Böhma koju uspješno polaže. Angažman u Bečkoj operi počinje 1. rujna,

²⁷ Ivan Brkanović: *Novosti*, s.l., s.a.

a prije toga oprašta se od zagrebačke publike ulogom *Marice* u Prodanoj nevjesti. Prvi javni nastup u Bečkoj operi bio je u siječnju 1945. u koncertnoj izvedbi opere Nikola Šubić Zrinjski Ivana pl. Zajca. U to vrijeme rat je bio u svom velikom zamahu. Zgrada Opere srušena je bombardiranjima, stoga je njezin prvi nastup morao pričekati do 1. svibnja 1945. Sovjetski komandant Beča naredio je da se praznik rada proslavi Mozartovim Figarovim pirom u zgradi Volksopere. Sena, kako su je tamo nazvali zbog lakšeg izgovora, pjevala je *Cherubina*. Pjevala ga je s tolikim uspjehom da je 1948. dobila priliku pjevati ga na Salzburškim svečanim igrama pod ravnanjem Herberta von Karajana, a sve je to trebala ponoviti u milanskoj Scali 1950. godine.

U početku svoje Bečke karijere okušala se i u opereti, no nakon glasovne krize, morala je uzeti stanku. Nakon tih neprilika, odlučila je da želi biti isključivo operna umjetnica. Svoju drugu „ulogu u hlačama“ - *Octavijana* Richarda Straussa na repertoar uvrštava 1946. godine. S tom ulogom nastupa još u Amsterdamu, Covent Gardenu te na Majskim svečanim igrama u Wiesbadenu, u milanskoj Scali, Rimskoj operi, u Théâtreu Royal u Bruxellesu te na Salzburškim svečanim igrama.

„Uloge u hlačama“ nastavljaju se i 1947. u Straussovoj Arijadni na Naxosu, ulogom *Kompozitora*. U Bečkoj državnoj operi od 1947. do 1980. *Kompozitora* je pjevala 58 puta. Uloge koje je sljedećih godina ostvarila su *Dorabella* u *Così fan tutte* te *Fiordiligi* iz istoimene opere. Skladatelj koji ju je zasigurno obilježio bio je Mozart. Uloga koju je kritika toliko pohvalila, da je bila i ostala neponovljiva, Mozartova je *Ilija*.

Godine 1953. udala se za talijanskog basbaritona Sesta Bruscantinija s kojim je često nastupala, no bračna sreća nije dugo trajala. Već tri godine kasnije od njega se razvela a 1965. preudala za doktora Josefa Lederlea.

Nakon njezinih prvih snimaka vokalne lirike, 1953. dobiva naslov austrijske komorne pjevačice. Kao koncertna interpretkinja prikazivala je velik raspon doživljaja i osjećaja kao i duboko uranjanje u lik koji donosi. Dobrim razumijevanjem teksta te raznim emocijama donosi scenske kreacije, vidljive u ciklusu *Ljubav i život žene* Roberta Schumanna.

Kao najcjenjenija zvijezda Bečke opere, 6. studenog 1955., u ulozi *Donne Elvire* pjeva na otvorenju obnovljene zgrade Bečke državne opere.

Karijera Sene Jurinac iz dana u dan razvijala se uzlaznom putanjom. Lirskim ulogama te ulogama „u hlačama“ postepeno sazrijeva te u ruke uzima repertoar lirico – spinto soprana u operama Verdija i Puccinija. Kako je s godinama dobivala na obujmu glasa, ali i osobno sazrijevala, uspješno je uplovila i u repertoar Beethovena i Wagnera.

Osoba koja je uvelike utjecala na njezin glazbeni put bio je Herbert von Karajan. Na početku karijere obožavala je Mozarta, okušala se u operetama, što za nju nije dobro završilo, te se ponovno vratila Mozartu, ali i Straussu kojeg je obožavala. Za nju su oni bili najugodniji sve dok nije upoznala velikog Karajana koji joj je pokušao približiti talijanski repertoar. Vidio je njezin veliki potencijal te je pod njegovim ravnanjem pjevala *Don Carla*, *Krunidbu Popeje*, *Borisa Godunova*, *Euridiku* u Gluckovoj operi Orfej i Euridika kao i mnoge druge.

Bečka publika pamti ju kao neponovljivu *Tatjanu* u Evgenije Onjeginu, londonska publika kao *Toscu*, Državna opera u Hamburgu kao *Marie* u *Wozzecku*, Milanska publika kao Puccinijevu *Cio-Cio-San* i *Sestru Angelicu*. Na bečkoj pozornici, u 38 godina pjeva 47 uloga te bilježi 1268 nastupa. Godine 1971. proglašena je počasnom članicom bečke Opere. Njezine najveće pozornice bile su Covent Garden i Scala koje je obožavala.

Njezina velika ostvarenja zabilježena su za gramofonske tvrtke Philips, Electrolu, Columbiu, HMV, DECCU, RCA, EMI, RAI, a dirigenti s kojima je surađivala su W. Furtwängler, O. Klemperer, H. Knappertsbusch, E. Kleiber, F. Busch, V. Gui, F. Fricsay, D. Mitropoulos, E. Leinsdorf, G. Soltiji, L. Bernstein.

Na kraju karijere posvetila se pedagoškom radu. Umrla je u Augsburgu 22. studenoga 2011. u devedesetoj godini života.

3.2.1 Uloge

	SKLADATELJ	OPERA	ULOGA
1	G. Puccini	La Bohème	Mimi
2	B. Papandopulo	Sunčanica	Sunčanica
3	I. pl. Zajc	Nikola Šubić Zrinjski	Jelena
4	W. A. Mozart	Le nozze di Figaro	Cherubino
5	R. Strauss	Der Rosenkavalier	Octavian
6	G. Verdi	Otello	Desdemona
7	G. Puccini	Tosca	Tosca
8	R. Wagner	Ukleti Holandez	Sent
9	L. Janaček	Jenufa	Crkvenjarka
10	R. Strauss	Arijadna na Naxosu	Kompozitor
11	L. van Beethoven	Fidelio	Leonora
12	R. Strauss	Der Rosenkavalier	Maršalica
13	W. A. Mozart	Le nozze di Figaro	Contessa
14	W. A. Mozart	Don Giovanni	Donna Elvira
15	W. A. Mozart	Così fan tutte	Fiordiligi
16	W. A. Mozart	Così fan tutte	Dorabella
17	W. A. Mozart	Idomeneo	Ilia
18	W. A. Mozart	Idomeneo	Elettra
19	W. A. Mozart	Čarobna frula	Druga dama
20	W. A. Mozart	Čarobna frula	Pamina
21	L. van Beethoven	Fidelio	Marzellina
22	J. Strauss	Die Fledermaus	Rosalinda
23	C. W. Glück	Orfej i Euridika	Amor
24	C. W. Glück	Orfej i Euridika	Euridika
25	C. W. Glück	Ifigenija na Tauridi	Ifigenija
26	C. Webber	Der Freischütz	Agatha
27	R. Wagner	Rajnino zlato	Freia
28	R. Wagner	Majstori pjevači	Eva
29	R. Wagner	Tannhäuser	Elisabeth
30	J. Massenet	Manon	Manon

31	C. Gounod	Faust	Marguerite
32	G. Bizet	Carmen	Micaela
33	C. Monteverdi	Krunidba Popeje	Popeja
34	G. Verdi	Don Carlos	Elisabeth
35	G. Verdi	Moć sudbine	Leonora
36	G. Puccini	Madame Butterfly	Cio-Cio-San
37	G. Puccini	Triptih	Sestra Angelica
38	R. Leoncavallo	Pagliacci	Nedda
39	M. P. Musorgski	Boris Godunov	Marina
40	P. I. Čajkovski	Pikova dama	Liza
41	P. I. Čajkovski	Evgenij Onjegin	Tatjana
42	A. Berg	Wozzeck	Maria
43	J. Gotovac	Morana	Morana

3.3. Kritike i dojmovi

„Kad mi je 1944. među ostalim kandidatima pjevala stanovita Srebrenka (nisam mogao ni izgovoriti ime) Jurinac poslušao sam je sa zanimanjem. Tako krasan glas pravog južnjačkog timbra već dugo nisam čuo. Kao tadašnji direktor Opere čvrsto sam odlučio da takav glasovni dragulj vežem uz kuću kojoj sam na čelu. Što sam onda tek mogao naslutiti ispunilo se na najdivniji mogući način: ona se razvila u umjetnicu sa samo sebi svojstvenom osobnošću, rijetka značenja, što ju je vrlo brzo učinilo miljenicom općinstva. Za nju doista vrijedi ono što je sama bezbroj puta ponavljala u svojoj glasovitoj ulozi Kompozitora u Straussovoj Arijadni na Naxosu i po čemu je živjela, a to je Glazba je sveta umjetnost.“²⁸

„Topla i poštena ljudskost čini Senu Jurinac tako osobitom. Lijepih glasova i odličnih pjevačica s besprijekornom tehnikom ima dosta. Ali ta unutarnja jednostavnost i to poštenje Sene Jurinac čine mi se u današnje vrijeme sasvim posebnima. Živimo u vremenu dotjerane tehnike. U svakoj struci ta je tehnika

²⁸ dojam maestra Karla Böhma nakon audicije u bečkoj Državnoj operi, s.l., s.a.

postala konačni cilj. Nalazim da je Sena Jurinac iznad toga, iako, usput rečeno, tom tehnikom vlada“.²⁹

„Jedan od najatraktivnijih soprana poslije Drugog svjetskog rata.“³⁰

„Postoji mala elita pjevača koji ponajprije imaju jasnu predodžbu uloge, a ne razmišljaju o fahu, položaju glasa, pjevačkoj tehnici i kako li se sve ne zove ono čime su pjevači zaokupljeni. To su umjetnici koje u prvome redu privlači lik i kako ga uobličiti da bi zatim uporabili sva tehnička sredstva kako bi to ostvarili. U tu se malobrojnu elitu bez dvojbe ubraja Sena Jurinac. Ona ne pripada rutinskom opernom pogonu i njezina umjetnost ne podnosi ograničenje faha. Ona se ne troši u tome.“³¹

„Ovaj nastup otkrio nam je umjetnicu velikog formata čije glasovne dispozicije dozvoljavaju najveće nade. To je vrlo lijep sopran, sočan i sjajan, velikog opsega, koji izbija i lebdi superiorno nad velikim skupinama, te je od neobične punoće i nosivosti. Pojedini su tonovi dobro i logično postavljeni i ne samo da se nigdje ne osjeća uobičajena nesigurnost početnice, već njezin pjev odaje potpuno izgrađenu umjetničku ličnost. Izražajna je ljestvica izvanredno fino niansirana, pojedinosti povjerene joj uloge, krasno su i plastično izrađene, svaka fraza dokaz je izvanredne glazbenosti i inteligencije u shvaćanju i iznašaju“. „Radujemo se što možemo zabilježiti opet jednom ovakav talent, izašao iz redova našeg glazbenog podmlatka.“³²

„Ovaj lik koji je po libretisti dosta nejasno ocrtan, donijela je ona kao neodređeni značaj i virtuozno iznijela sve suprotnosti, koje iz njega proizlaze. Tako je stvorila neku harmoničnost među onima raznim naklonostima, prema ocu, prema Ratku i prema veziru, koje je razapinju i stvaraju svu tragiku njezine sudbine. To je zbilja uvijek bilo nešto liepo i nečulno, a u svojoj tragici dirljivo. Pjevački ostvarila je ovu ulogu u najsavršenijem obliku, svladajući sve velike

²⁹ Lotte Lehmann govori nakon njezina Kompozitora kojeg Oxford Dictionary of Music smatra „antologijskim dostignućem“

³⁰ Alan Blyth: Orreyev. The Encyclopedia of Opera, s.l., s.a.

³¹ iz predgovora o njezinoj monografiji, redatelj Günther Rennert, s.l., s.a.

³² I. Brkanović: Hrvatski narod, nakon debija 16. svibnja 1942. u operi La Bohème kao Mimi

tehničke probleme. Treba samo spomenuti njezine spontane dramske gradacije, te suptilnu liriku kojom obiluje njen pjev.“³³

„Ulogu tešku i za stariju primadonu ova je mlada i talentirana pjevačica pjevala s toliko topline, neposrednosti i glasovne izradjenosti, da se od nje s pravom očekuje velika budućnost. Osim toga igra je tako snažna, da bi trebalo s velikom pedagožkom pažnjom postupati s takvim pjevačkim i glumačkim talentom.“ Srebrenka Jurinac umalo je stradala na toj premijeri. Slomila se daska preko koje je trebala prijeći i pala je s velike visine.“³⁴

„Kraljicu Isabellu pjevala je Srebrenka Jurinac. Mada njezin pjev u drugoj slici sadrži jedini lirski moment u čitavom djelu, ipak se pjevačici ne pruža prilika, izživiti se u lirskoj melodici, pa je i ova uloga svojim karakterom i svojim intonativnim zahtjevima teška za ostvarenje. Srebrenka Jurinac znala se ipak uživjeti riešivši sa sigurnošću sve ovdje postavljene probleme.“³⁵

„Ova mlada umjetnica unaša u svoje pjevanje i u svoju glumu i dušu i srdce. U lirskim arijama njen glas vibrira od sreće, a u dramatskom izražaju, u sedmoj slici dala je svom glasu neki tragični drhtaj u veoma finom pianissimu. Ukratko Srebrenka Jurinac je kao Margareta veoma impresivna.“³⁶

„Srebrenka Jurinac kao Margareta znala je ostvariti ljepotu, nježnost i duboku dramatiku tog lika. Ona je mnogo osjećaja i mnogo zanosa uniela u piev i mimiku- tako je bila vrlo naivna, djetinjski iskrena i sretna u poznatoj pjesmi o nakitu, dok je opet znala na potreban način oživjeti dramatiku posljednjeg čina.“³⁷

³³ Idem.: Hrvatski narod, 13. lipnja 1942. nakon naslovne uloge na praizvedbi opere Sunčanica Borisa Papandopula

³⁴ Tisak Spremnost, 21. lipnja 1942. nakon naslovne uloge na praizvedbi opere Sunčanica Borisa Papandopula

³⁵ I. Brkanović: Op.cit., 14. srpnja 1943. nakon prve hrvatske izvedbe opere Kolumbo njemačkog skladatelja Wenera Egka

³⁶ M. Katić: Nova Hrvatska. 21. svibnja 1944. nakon obnovljene opere Faust gdje tumači Margaretu

³⁷ I. Brkanović: 21. svibnja 1944. nakon obnovljene opere Faust gdje tumači Margaretu

3.4. Nepoznato o Seni

Dolaskom u Beč uz operu pjevala je i operete. Odjednom su se stvorili čvorići na glasnicama, jer operete nisu bile za njezin glas. Bila je dovoljno pametna pa nije išla na operaciju nego je poslušala svog liječnika te je tri tjedna bila u planinama. Tijekom boravka u planinama, ni riječi nije izgovorila. Vrativši se u Beč, odlazi direktoru opere te mu govori kako više neće pjevati u operetama. Direktor joj je rekao: „-pa vi onda možete dobiti otkaz“ na što mu Sena odgovara: „mogu ali onda neću izgubiti glas“. Intendant je znao da mu je Sena jako važna pa se prilagodio te od tad više nije pjevala u operetama.

U Beču je počela pjevati 1945., no tamo joj je bilo uistinu jako loše, bila je bez hrane, u hladnom kazalištu i tako nekoliko godina. Zbog manjka pjevača, pjeva i po 150 predstava u sezoni te to ostavlja trag na njezinim glasnicama.

Na audicijama je uvijek pjevala Paminu, Elsu i Agathu.

U vrijeme ratnih zbivanja, kad je opera u Beču bila zatvorena, pjevači su dobili poziv ureda za rad. Sena je trebala poći u neku tvornicu vijaka. Trebalo je mnogo vještine da se iz toga izvuče. Kad su saveznici osvojili Beč, majku i Senu izbacuju u 3 sata ujutro iz stana te ih odvođe u Trattenhof gdje su Rusi imali svoje središte.

Sena nije pjevala u Metropolitenu. Nudili su joj uloge koje ju nisu zanimale. Američka opera Vanessa od Samuela Barbera nije bio naslov za nju. Ponudili su joj i Desdemonu u Otellu koju je također odbila zato što nije plava a očito ju uloga nije ni zanimala.

„Sena je privatno bila jednostavna, srdačna gostoljubiva i draga gospođa, koju se naprosto moralo voljeti.“³⁸

Majka joj je stalno prigovarala jer se ne ponaša kao primadona, kao njezine kolegice. Zbog toga je bila nesretna te joj odgovara: „ako me netko hoće ovakvu kakva jesam dobro, a ako neće neka me pusti, ali od privatnog života ne mislim praviti teatar.“

Kao primadona se nikad nije osjećala, ne zna kako je to. Za nju je važno bilo biti najbolja na pozornici, a izvan nje živjeti mirnim i zadovoljnim životom.

³⁸ Dominique Mayer, ravnatelj Bečke državne opere, s.l., s.a.

Bila je jedna od rijetkih koja je svoj rad uvijek vezala uz jednu opernu kuću iako joj je to dovelo financijski gubitak.

Zbog poteškoća u izgovoru njezinog imena, Böhmov tajnica joj govori kako na plakatu nema dovoljno mjesta za napisati njeno ime te da će „staviti samo Sena“. Tako je i ostalo.

Anegdota iz garderobe: garderobijerka u Beču joj je kazala: „Kakva ste vi primadona kad nemate krzneni kaput. Druge ih već imaju i po tri“...To je tako išlo nekoliko godina dok me i moji prijatelji iz Švicarske, kod kojih sam bila, nisu prisilili da uzmem jedan nerzmantel. Po dolasku u Beč odem garderobijerki: „Heddi, gledaj ono u ormaru tamo“. ona će: „Ooo, kaže ona, zbilja krasno, ali druge gospođe već imaju i četvrti“.

Ime je dobila po jednoj Ciganki koju je u Travniku na sudu, zbog krađe, branio obiteljski prijatelj Makanec, koji je govorio njemački. Bila mu je lijepa, a još više mu se svidjelo njezino ime Srebrenka.

3.5. Sena o mladim pjevačima

„Današnji mladi pjevači jako puno rade, izvrsni su, dobro potkovani, njihova je naobrazba savršena, škole su vrlo oštre i izbacuju prave profesionalce. Ali nešto im nedostaje. Vatre! Previše sve rade s mozgom. No čini mi se da je to i općenito osobina današnjega svijeta, nipošto samo mladih pjevača. U svemu, pa i u glazbi, ljudi kao da su zaboravili – na ljude. I svijet se sve više pretvara u kompjutor, u tehniku, bez duha, bez osjećaja, bez ljudskosti... isto je s današnjim pjevačima. Možda neke stvari i rade bolje nego što smo mi - moja generacija - radili, ali...“

4. LJILJANA MOLNAR – TALAJIĆ

4. 1 Kratka biografija

Bosansko - hercegovačka i hrvatska operna pjevačica te glazbena pedagoginja, Ljiljana Molnar Talajić, rođena je u Bosanskom Brodu, 30. prosinca 1938. godine. Najraniju poduku dobila je u Bosanskom Brodu, u jednom samostanu kod časnih sestara koje ju uče pjevati te osnove klavira. Kao veoma talentirano dijete pjeva u zboru i tamo dobiva prvu priliku javno nastupiti.

S trinaest i pol godina upisuje srednju muzičku školu teoretsko - nastavnički smjer. U petnaestoj godini krenula je na satove pjevanja. Pripremala se za prijamni na tek otvorenoj Akademiji u Sarajevu no nije primljena iz prve već nakon drugog pokušaja. Na drugoj godini studija dobiva svoju prvu ulogu, ulogu grofice u Mozartovom Figarovom piru, a opera je izvedena u Narodnom Pozorištu u Sarajevu. Diplomirala je 1960. operom Carmen. Po završetku akademije upisuje postdiplomski studij u trajanju od dvije godine.

S diplomom u rukama odlazi na natjecanja gdje najčešće osvaja treću nagradu.

Od 1965. do 1975. godine, članica je Sarajevske opere gdje pjeva Margaretu iz Fausta, Donnu Annu u Donn Giovanniju, Ameliju iz Vojvode od Albe, Janačekovu Jenufu. U Zagreb odlazi 1975. godine te tamo intenzivno djeluje do 1980. godine.

U tom periodu od 1965. do 1975. nastupa u Bečkoj operi, Scali, Covent Gardenu, Metropolitanu, Firenci, Lisabonu, Berlinu, Hamburgu i mnogim drugim gradovima.

Scenu napušta 1980.-e, te se posvećuje se pedagoškom radu na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Nakon mnogobrojnih bolesti, umire u Zagrebu, 2007. godine.

4.2. Životni put

Rođena je u Bosanskom Brodu, tijekom poplave Save, u skromnoj obitelji željezničara - mašinovođe i majke domaćice. S ocem često putuje vlakom te kao malo i nestašno dijete s ostalom djecom iskače iz vagona kako bi uživala u tuđim šljivama, jabukama i ostalom voću. U jednom davnom intervjuu o tome govori s velikom radošću te to prikazuje kao velik doživljaj za nju.

Iako nije rođena u obitelji glazbenika, majka joj je pjevala u crkvenom i gradskom zboru a otac samo u crkvenom. U kući se mnogo pjevalo i veselilo. Ljiljana za svoju majku govori kako bi bila i bolji pjevač od nje samo da je nastavila poduku, no zbog sentimentalnih razloga nije htjela napustiti Brod.

U Bosanskom Brodu bio je samostan časnih sestara koje su djecu vrtičke dobi poučavale pjevanju i klaviru. Pošto je Ljiljana bila najtalentiranija, ubrzo je imala svoje prve nastupe u crkvi, uvijek je bila solistica te tako stjecala svoje prve nastupe pred publikom. Zanimljiva je njezina izjava da niti jedan svjetski pjevač ne može postati to što je ako nije pjevao u crkvenom zboru.

S dvanaest godina, dolaskom Dragice Martinis iz Zagreba, prvi put čuje „ozbiljno pjevanje“. Opčinjena njezinim glasom, primadonskim izgledom, haljinom, odlučuje da želi biti operna pjevačica te govori: „ja želim biti kao ona“.

Godinu dana kasnije, s trinaest i pol godina, kako je voljela naglasiti, odlazi u Sarajevo i tamo upisuje teoretsko - nastavnički odsjek – na nagovor majke koja joj govori: „ako ti se nešto slabo dogodi s glasom, nek imaš kruh u rukama“. Tako je i bilo, premda ju to baš i nije zanimalo. No nije samo to bio problem. Uz obavezni klavir morala je uzeti još jedan instrument. Bila je to flauta u koju je nerado „puhala“ dvije godine sve dok nije napunila petnaest godina te krenula sa satovima pjevanja.

Početak nije bio uspješan. Profesorica ju je voljela, no ona je smatrala da ju je krivo vodila, jer joj je poslije svakog sata bilo teško te nije pjevala onako kao u Bosanskom Brodu, kako sama kaže „zdravo seljački“. Bilo je to pravo mučenje sve dok nije upoznala Brunu Špiler koja joj je pomogla da prvo nauči disati. Četiri mjeseca prije prijamnog, samo je učila disati, no ni to nije pomoglo

da uspije upisati akademiju. Jednu godinu, snalazila se kako je znala samo da preživi i ne umre od gladi jer se trebalo snaći u Sarajevu. Majka joj bijaše bez posla, tata u mirovini, brat je u Zagrebu studirao agronomiju tako da se sama morala snaći. Znalo se desiti da po nekoliko dana ništa ne jede pa nije ni čudno da nije mogla pjevati od iznemoglosti. U to vrijeme povremeno radi dijeleći ulaznice za dječje predstave, no dobiva otkaz. Položila je audiciju za zbor Radio Sarajeva te s tim uspijeva jedva preživjeti.

Druge godine ponovno izlazi na prijamni te ga uspješno polaže. Na prvoj godini profesor joj je bio Beteto koji od nje traži pjevanje uz osmijeh te zbog toga gubi glas. Srećom, on odlazi i na njegovo mjesto dolazi Bruna Špiler.

Na drugoj godini studija pjeva ulogu Grofice iz Figarovog pira, no ne tako uspješno jer su njezine kretnje bile kako sama kaže „ kao Gary Cooper i John Wayne zajedno“. Dekanica Matusja Blum i profesorica Špiler u posebnoj sobi ju uče elegantnom hodanju i držanju te svemu što bi jedna grofica trebala imati.

Poslije grofice nude joj stipendiju do kraja studija u sarajevskoj Operi te prelazak u Zagreb. Godine 1960. završava studij u Sarajevu te upisuje još dvije godine postdiplomski. Godine 1963. na međunarodnom takmičenju mladih pjevača iz cijelog svijeta dobiva dvije nagrade. Jednu brončanu kolajnu i prvu nagradu za interpretaciju bugarske pjesme. Iduće godine također osvaja treću nagradu samo zato što je bila lijena, kako sama kaže, naučiti ariju Pamine na njemačkom jeziku, a ne na materinjem kako je ona pjevala.

Godine 1965. dobiva prvu nagradu na natjecanju u Ženevi te 6. aprilsku nagradu grada Sarajeva za ulogu u Puccinijevoj Madame Butterfly.

Iduće godine ne nastupa zbog velikih problema s krajnicima te dugotrajnog oporavka nakon operacije. Godine 1967. odlazi na svoje posljednje međunarodno natjecanje u Tokio i tamo osvaja nagradu.

Menadžer Stein, kojeg je već ranije upoznala, dogovara joj, 1968. godine audiciju u Dubrovniku kako bi ju preslušao čuveni dirigent Zubin Mehta. Pjevala

mu je cijelu Aidu te ju je pozvao u Beč. U Beču uz Aidu pjeva i Verdijev Requiem s kojim putuje u Firencu.

Godine 1971. imala je turneju s Aidom: San Francisko, Napulj, Sarajevo, Zagreb. Iz Firence je išla ravno u Beč, gdje ostvaruje šest uloga i 58 nastupa. Bila je sigurna u svoj zanat. U to vrijeme od 1965. do 1975. stalna je članica Sarajevske opere, a od 1975. do 1980. prvakinja Zagrebačke.

Zdravlje ju nije najbolje služilo te se sa scene povukla sa svega 43 godine. 1980. prelazi na Muzičku akademiju gdje kao profesorica predaje pjevanje.

Njezin posljednji nastup bilježi se 1995.-e godine u dvorani Vatroslava Lisinskog uz Zagrebačku filharmoniju i maestra Pavla Dešpalja, u čast 35 godina njezine prebogate, a opet nekako, kratke karijere. Do svoje smrti radila je sa studentima a onda utihnula 2007. godine.

4.2.1 Uloge

	SKLADATELJ	OPERA	ULOGA
1	W. A. Mozart	Le nozze di Figaro	Contessa
2	W. A. Mozart	Don Giovanni	Donna Anna
3	V. Bellini	Norma	Norma
4	C. Gounod	Faust	Marguerite
5	G. Puccini	Madame Butterfly	Cio-Cio-San
6	G. Puccini	La Bohème	Mimi
7	G. Donizetti	Amelia	Amelia
8	L. Janaček	Jenufa	Jenufa
9	G. Verdi	Aida	Aida
10	G. Verdi	Trubadur	Leonora
11	G. Verdi	Ernani	Elvira
12	G. Verdi	Un ballo in maschera	Amelia

13	G. Verdi	Otello	Desdemona
14	G. Bizet	Carmen	Micaëla

4.3. Kritike

„Govoriti o kvaliteti glasa i pjevačkom tumačenju Ljiljane Molnar Talajić gotovo je bespredmetno. To je jednostavno rečeno jedan od najljepših i najbogatijih glasova koji su se ikad pojavili. Ujednačen do savršenstva, zvonak, i mekan, a uz to besprijekorno školovan, s fenomenalnim visinama, prijelazima, pijanisimom i dahom kojem gotovo nema kraja, glas Ljiljane Molnar Talajić sjaji poput najfinijega briljanta. Njen je glas doista svemoguć, ispunjava svaki pa i najsitniji kutak scene i gledališta oblikujući senzacionalan akustički doživljaj...“³⁹

„Uz svoje već dobro poznate kvalitete, kojima smo se divili u njenim interpretacijama Verdijeve muzike – prekrasan glas, osobito u visinama, lakoću u emisiji tona, izvrsnu tehniku, bogato fraziranje i lijepa pijana – ona nam se ovdje predstavila kao grandiozan interpret jednog nadasve složenog lika. Od prvog nastupa Cio-Cio-San do završnog prizora smrti ona je živjela život male Japanke toliko snažno i s toliko iskrenog bola da sasvim sigurno nitko tko je te večeri bio u kazalištu nije mogao a da ne bude potresen.“⁴⁰

„...junakinja večeri bila je proslavljena umjetnica Ljiljana Molnar-Talajić, koja je prvi puta pjevala ulogu Eve, žene Šubića Zrinjskog. Ta uloga imala je uvijek, sve do ovih dana u pravilu dobre i odlične interpretkinje, no Molnar - Talajićeva je uzdigla na neslućeni stupanj produhovljene heroičnosti. S malo vanjskih sredstava, ali s dubokim unutrašnjim žarom, ona je svojim prekrasnim glasom i smirenom igrom uzdigla ulogu Eve kao topli, humani lik do povijesne dramatičnosti glavnog lika i postavila lûk između njega i mladenačke tragedije Jelene...“⁴¹

³⁹ J. Martinčević: nakon predstave La Bohème

⁴⁰ M. Barbieri-Jelača: Vjesnik, 4. ožujka 1975.

⁴¹ Borba, nakon predstave Nikola Šubić Zrinjski

„...ona nije bila u punom smislu junakinja večeri. Publika koja je ispunila gledalište do posljednjeg mjesta bila je iznenađena njenim glasom koji je osvajao i u lirskim scenama i u dramatskim dionicama partiture, a dugotrajni aplauz na otvorenoj sceni poslije njenih velikih arija, na završetku činova i predstave pokazali su u punoj mjeri koliko je njen nastup bio uspješan...“⁴²

„Njezina je pjevačka interpretacija bila pravi trijumf belkanta, a njezino toliko izražajno, ovoga puta i dobro osvjetljeno lice, u potpunosti je slijedilo muzički razvoj radnje. Snagom svoje umjetnosti nadahnula je čitav ansambl, svoje partnere...“⁴³

Ljiljana Molnar-Talajić je pokazala sve svoje iznimne vokalno-pjevačke i interpretativne kvalitete. Njezin glas, koji u čitavom dinamičkom rasponu od najfinijih piana do zvučnog fortea ispunja jednako intenzivno svaki i najudaljeniji kutak u gledalištu, zablistao je u čitavoj svojoj raskošnoj ljepoti. A pjevačka tehnika, bazirana na perfektnom vladanju dahom, uzor najbolje talijanske škole lijepog pjevanja, omogućila joj je da s lakoćom savlada sve one vratolomne teškoće što ih upravo ova uloga postavlja pred interpreta.“⁴⁴

4.4. Ljiljanin rad sa studentima

„Mladi bi preko noći do cilja. Prvo je Bog dao glas, onda školu, ali ne samo školu. A što je s upornošću, entuzijazmom, radom? Mladi operni pjevači i puše. Da uhvatim kojeg svog studenta, pojeo bi cigaretu i izašao iz sobe broj 13.

Prvu sam se godinu emotivno vezala jer sam i ja takav odnos imala sa svojom profesoricom Brunom Špiler. Sve njoj zahvaljujem. Ni njezina smrt nas nije rastavila. Dok su moji studenti sa mnom borim se za njih. Četiri im godine dajem dušu i srce onda ne dobijem ni božićnu čestitku. Iznenadilo me što se ne

⁴² D. Lisac: Ibid., 24. svibnja 1975. nakon predstave Aida

⁴³ M. Barbieri-Jelača: Vjesnik, 27. veljače 1980. nakon predstave Norma u Beogradu

⁴⁴ Ibid.

javljanju, ali vidim da je to sad normalno zatvoriti vrata i otići. Meni je to nespojivo s ljudima koji se bave umjetnošću.

U sistemu individualne pedagogije sve je to još izrazitije. Mislim da je presudno da između studenta i nastavnika zavlada obostrano povjerenje. U radu je važna postupnost. Studentu treba tumačiti i pokazati primjerom. A kada sve o čemu razgovarate sa studentom i što razvijate kod njega kao profesor možete izraziti i ulogom na sceni, tada ste dali baš sve od sebe, i to znači da očekujete potpunu angažiranost svakoga svoga učenika.

Nema osjetljivijeg instrumenta od ljudskog glasa. Nisam slučajno odlučila da budem pedagog. Još dok sam bila studentica Brune Špiler u Sarajevu skupljala sam note, tehničke vježbe i razne metode domaćih i inozemnih profesora pjevanja, što mi je koristilo u pjevačkom radu, a dobro će mi doći u sadašnjoj pedagoškoj djelatnosti.

Onako kako ja radim ne može se raditi s mnogo studenata. Jako mnogo tražim od sebe, jer samo sam radom postigla sve svoje uspjehe. Stoga i od drugih mnogo tražim! Rigorozna sam, ali nisam primijetila da su me se studenti uplašili. Ako se već nisam uplašila svog buduće slabo plaćenog poziva, onda sam im ja najmanji bauk.

Kad su čuvenu pjevačicu Adelinu Patti u visokim godinama pitali kako je sačuvala glas, ona je rekla: "Radeći na srednjoj lagi." A to svaki mladi pjevač izbjegava, pogotovo ako ima prirodno veliki raspon. Mladi odmah hoće pjevati u visokim registrima, bez zagrijavanja, a to je tako pogibeljno kao kad bi sportaš išao na preponu od dva metra bez zagrijavanja. To se kad-tad mora osvetiti.

Sa studentima radim onako kako sam naučila i kako radim sama na sebi. Dobro je što sam i sama pjevač i što su mi kriteriji visoki. Smatram da, ako ja sebe potpuno dam ne gledajući na sat, da imam pravo to i tražiti.

Ako ne mogu doći do duše i srca svoga studenta, kako ću mu onda doći do glasa, do glazbe, kako ćemo nešto stvoriti. Neki to smatraju miješanje u

privatni život i neće se složiti sa mnom, ali ja ne mogu drugačije. Tražim maksimum od čovjeka koji je odabrao taj poziv koji ne jamči uspjeh, pogotovo ne materijalni, jer je mnogo zvanih a malo odabranih.“⁴⁵

4.5. Zanimljivosti iz života

„Za vrijeme izvođenja poznatog dueta Amelie i Riccarda iz Verdijeve opere, Ljiljana je iznenada izgubila svijest i srušila se. U prvi mah zaprepaštenje, zastor se odmah spustio i publika je očekivala da sazna što je O čemu se zapravo radilo? Iako je u Bordeauxu vrlo blaga klima i prilično toplo, centralno grijanje u teatru radilo je i bila je nesnosna vrućina. U teškim kostimima i zakopčana sve do vrata i pri toj paklenoj temperaturi naša se umjetnica osjećala loše i izgubila svijest. Nije se radilo ni o čemu ozbiljnom što se moglo vidjeti već po tome što je predstava nastavljena već nakon 5-6 minuta.“⁴⁶

Ljiljana je u jednom intervjuu rekla kako obožava kavu i žute ruže.

Godine 1980. napustila je HNK u Zagrebu. Kao razlog tome navela je loš odnos u kolektivu, iako se pretpostavlja da to možda i nije pravi razlog. Njoj je bilo teško napustiti, kako je napomenula, „očinski dom“ jer je HNK-u pripadala svom dušom i tijelom te je smatrala da je „svom domu zalupila vrata“. Posljednju večer u HNK-u mislila je da će umrijeti. Šest mjeseci nakon odlaska nije mogla proći pokraj zgrade i trga u kojem se nalazi teatar gdje ona više ne pripada. Odlazak iz HNK ju je toliko pogodio da je jednom prigodom izjavila: „Kad bih se vozila 'zelenim valom' unaprijed bih zažmirila da ne vidim kazališni trg i zgradu, toliko me je boljelo.“

⁴⁵ D.Lisac: Nova Ljiljanina lekcija belkanta. Vjesnik, 1975.

⁴⁶ Idem: Večernje novosti., s.l., s.a.

5. ZAKLJUČAK

Radeći ovaj završni rad upoznala sam se s radom triju velikih umjetnica koje su po svojoj osobnosti posebne i drukčije, ali su sve tri ostavile svoj trag na hrvatskoj a pogotovo na svjetskoj opernoj sceni. S obzirom da su živjele i svoj najveći doprinos operi dale sredinom i krajem 20.og stoljeća, pisanih dokumenata i knjiga o njima još uvijek nažalost nema. Većinu informacija pronašla sam iz kritika i intervjua u „izrezanim“ novinskim člancima koje sam prikupila u Institutu za teatrologiju u Zagrebu. Tako sam dobila priliku istraživati i povezivati događaje koji su se odvijali u njihovom vremenu iako pravih izvora i podataka o godinama nije bilo. U tome mi je uvelike pomogla i gđa. Marija Barbieri s kojom sam razgovarala i tako povezala činjenice o trima opernim primadonama svog vremena. Riječ „primadona“ za svaku od njih je potpuno opravdan način opisivanja tako velikog vokala jer su svi glazbeni kritičari njih u svojim kritikama opisivali kao „primadone svog vremena“. Upravo je to i bio razlog odabira baš njih tri. Sve ih veže taj zajednički nazivnik u kojem su one velike primadone, ali s potpuno drukčijom pričom, osobinama, stavom i umjetničkim radom.

Zinka Kunc, najstarija je od njih a ujedno i najpoznatija operna primadona hrvatskih prostora nakon Milke Trnine. Svojim je glasom, upornim radom i načinom predstavljanja same sebe došla do titule svjetski poznate operne pjevačice. O njoj ima najviše pisanih dokumenata. Najveći trag ostavila je pjevajući u New Yorku u Metropolitenu. I dan danas nakon mnogo godina bilo je nekoliko slučajeva kada su ljudi dobili besplatnu ulaznicu za Metropolitan jer dolaze iz Hrvatske od kud je i Zinka. Koliko je poznata na tom području govori sama činjenica da je po njoj nazvan i fond za stipendiranje mladih pjevača. Sukoba među kritičarima kad su u pitanju njezine osobine vjerojatno nije bilo. Čak su i njezini prijatelji u intervjuima priznali da je bila zaista teška osoba, ali dobra. Bila je svjesna svojih mogućnosti što je i pokazivala u svojim ulogama pa je zasigurno ta njezina bahata samouvjerenost i bila opravdana.

U njezino vrijeme opera je bila zaista prihvaćena te se njezin trud čitav život vidio. Svugdje se spominje da je njezin brat Božidar imao vrlo bitnu ulogu u njezinom pjevačkom obrazovanju, a i velika Milka Trnina ju je u početku

kontrolirala te je tako imala jako dobar temelj i predispozicije da postane prava zvijezda.

Sena Jurinac je među njima pokazivala najveću skromnost. Jako veliki talent i međunarodno priznati uspjeh za nju nisu mogli biti okidači koji bi ju uzdigli do tog nivoa da ona promjeni svoju osobnost i počne pokazivati znakove bahatosti ili sebičnosti. Pjevala je ono što joj je najviše odgovaralo i tamo gdje je najviše htjela pjevati. Kada bih i svoj karakter usporedila s ovim trima opernim primadonama, najviše bih sličnosti pronašla upravo kod Sene. Neki kritičari čak smatraju Senu najboljom opernom pjevačicom poslije Milke Trnine što ne bih ni ja porekla. Štoviše, Sena i Zinka su definitivno dvije najveće hrvatske operne pjevačice nakon velike Milke. Sve što je radila, radila je onako kako je tad osjećala. U svojim ulogama, ona nije bila Sena, već se u potpunosti stopila s likom, a kad bi izašla iz lika opet bi bila ona stara Sena. Za vrijeme drugog svjetskog rata proživljavala je dosta teške periode. Radila je u tvornici vijaka, bila izbačena u 3 sata ujutro sa svojom majkom iz stana, u početku karijere u Beču je gladna išla na probe, ali se Sena uspješno ishrvala sa svim tim problemima. Vidimo kako je ona bila predana onome što radi i kako je radila s velikom ljubavlju. Na kraju, iako nije najstarija među ovim primadonama o kojima pišem u svojem diplomskom radu, najduže je živjela i rekla bih da je bila i najsretnija svojim životom.

Ljiljana Molnar-Talajić, posebna na svoj način. Na početku svojeg umjetničkog puta morala se sama snalaziti kako zna da bi mogla preživljavati u Sarajevu. Surov život u mladim danima imao je velik utjecaj na nju. Sa aktivne scene se povukla 1980. godine i posvetila se pedagoškom radu na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Prema njenim reakcijama i izjavama može se iščitati kako je bila nesretna. Tjeskoba ju je iz nekih razloga natjerala da postane i teška osoba. Sudeći prema tome koliko je voljela pjevanje i uživala u njemu, mogla bih reći da je vjerojatno i prerani kraj njene karijere dosta utjecao na njeno ponašanje. To je bilo doba kada su velike operne dive poput Montserrat Caballé još uvijek vladale opernom scenom, a ona je morala tu „borbu na tronu“ s njima naglo prekinuti. Službeno je zbog zdravstvenog stanja morala odustati od svoje karijere, ali nije isključeno da su joj glasnice nastradale upravo zbog loših

profesora koji su joj nametali pogrešan način pjevanja. Kasnije je kao profesorica pjevanja bila dosta zahtjevna, tjerala je studente na jako veliki trud i rad. Borila se s viškom kilograma jer je možda u hrani vidjela utjehu što u svom životu nije uspjela onako kako je htjela, a s obzirom na pjevački talent, i mogla.

Iz ovog prikaza vidljivo je zašto one nose titulu primadone, koju nema svatko, a zaslužile su je svojim predanim radom i postignutim uspjehom te dale značajan doprinos hrvatskoj, ali i svjetskoj opernoj sceni.

6. LITERATURA

- 1) K. Krenedić: Koncert Božidara i Zinke Kunc. *Novosti*, 20(1926) 335, str.8.
- 2) F. Govekar (Fr. G.): Debut Zinke Kunc-Wilfanove iz Zagreba. *Slovenski narod* (Maribor – Ljubljana), 60(1927) 248, str.3.
- 3) L. Šafranek Kavić: Stupovi Hrvatske opere. *Obzor*, 70(1929) 69, str. 2-3.
- 4) V. Ciprin (C-in.): Zinka Kunc postala primadonom Opere u Pragu. *Jutarnji list*, 25(1936) 8777, str.11.
- 5) I. Esih (ie.): Zagrebačka pjevačica – najbolja Libuša.,s.l.,s.a., 9925, str. 23.
- 6) Veliki uspeh Zinke Kunc na Salzburškim svečanim igrama. *Jutarnji list*, 26(1937) 9180, str.9
- 7) Novi veliki uspjeh Zinke Kunc na Metropolitan operi, *Ibid.*,27(1938) 9361, str. 8
- 8) S. Stražnicki: Aida Zinke Kunc – Milanov je najsajnija kreacija ove uloge. *Novosti*,s.a., 287, str. 13.
- 9) J. Defrančeski: Triumfi Zinke Kunc-Milanov u Rio de Janeiru, Sao Paulu i Buenos Airesu. Angažman u New Yorku i nastup u Chicagu. *Ibid.*,s.a., 292, str. 13.
- 10)M. Graf: Newyorški Metropolitan se prolamao od pljeska Zinki Kunc Milanov. *Ibid.*,s.a., 1, str. 12.
- 11)L. Goranin: Veliki trijumf Zinke Milanov. *Vjesnik u srijedu.*, 24. XII,s.a., str. 5
- 12)Idem.: Jubilej i trijumf Zinke Milanov u Americi. *Matica*, 3 (1953) 1, str. 4-6, 11.
- 13)Idem.: Zinka Milanov spašava situaciju. *Vjesnik*, 16(1955) 27. II, str.6.
- 14)N.Turkalj: U punom sjaju. *Narodni list*, 12(1956) 30. VI, str.6.
- 15)V.Ciprin: Proslava jubileja Zinke Kunc u New Yorku. *Hrvatska revija* (Buenos Aires), 13(1963) 3, str. 376.
- 16)A.R.: come-back Srebrenke Jurinac, *Večernji list*, 29.8.1968.

- 17) D. Lisac: Od Marije Callas takvo se nešto nije ponovilo. Vjesnik, 12.8.1974.
- 18) M. Barbieri: Ovacije Ljiljani Molnar-Talajić. Ibid., 4.3.1975.
- 19) S. Elezović: Pet puta u „Metropolitanu“. Večernji list, 5.3.1975.
- 20) M. Šilobod: (Razgovor). Studio, 1975, 597, str. 14-17
- 21) Ž. Slunjski: Sa scene za katedru, s.l., s.a.
- 22) D. Lisac: Ljiljana Molnar-Talajić i Danica Mastilović osvojile Londonsku publiku. Vjesnik, 22.5.1975.
- 23) Idem.: Nova Ljiljanina lekcija belkanta. Ibid., 27. i 28. 7. 1975.
- 24) Idem.: Verdi kao nitko. Borba, 3.1.1976.
- 25) Idem.: Dvoje naših u areni. Ibid., 14.2.1976.
- 26) E. Krpan: Uvijek dojmljivi Mozartov „Requiem“. Vjesnik, 4.3.1976.
- 27) D. Lisac: Ljiljana Molnar u Skali. Borba, 13.2.1977.
- 28) J. Martinčević: Izvanserijska „Aida“. Vjesnik, 24.5.1980.
- 29) L. Rasponi: The Last Prima Donnas. New York 1982.
- 30) J. Martinčević-Lipovčan: (Razgovor), Vjesnik, 44(1984) 7.X, str. 7.
- 31) A. Blyth, Opera (London), 40(1989) 929, str. 32.
- 32) B. Burroughs, The Opera Quarterly (Chicago), 7(1990) 1, str. 77-80-
- 33) I. Mirnik: Dama s ružom. 20, 4.10.1990. str.17
- 34) The Metropolitan Opera Guide to Recorded Opera. New York 1993.
- 35) Ž. Slunjski: Žute ruže za Normu. Vjesnik, 25.rujna 1994.
- 36) S. Karli: Američka biografija hrvatske operne dive. Nacional, 2005, 521, str. 78-85.
- 37) B. Kunc (1903.-1964.). Zagreb 2007.

Internet stranice:

- 1) Vijenac – Marija Barbieri o hrvatskim pjevačima:
<http://www.matica.hr/vijenac/219/Hrvatski%20operni%20pjevači%201945-2002./>, 25.7.2002.
- 2) Wikipedija
 - a. https://hr.wikipedia.org/wiki/Zinka_Kunc, 12.11.2017.
 - b. https://hr.wikipedia.org/wiki/Ljiljana_Molnar-Talajić, 9.3.2018.
 - c. https://hr.wikipedia.org/wiki/Srebrenka_Jurinac, 31.3.2019.
- 3) Opera.hr

- a. Zinka Kunc: <http://opera.hr/index.php?p=article&id=102>,
1.8.2017.
 - b. Sena Jurinac: <http://opera.hr/index.php?p=article&id=132>,
21.9.2017.
- 4) Teatar.hr: <https://www.teatar.hr/478/preminula-ljiljana-molnar-talajic/>,
18.9.2017.